visat.

**Primavera 2020**

## *Traduir L'home que es va perdre de Francesc Trabal a l'italià per descobrir que un sabadellenc pot ésser alhora kafkià i chaplinià...*

Simone Cattaneo

Per què vaig traduir *L'home que es va perdre* (1929) de Francesc Trabal a l'italià? Com passa sovint en aquests casos no hi ha només una resposta, i a més tot va començar a partir d'una combinació de factors: d'una banda, l'atzar –un mecanisme capritxós que els narradors trabalians coneixen molt bé i que utilitzen amb una soltesa aclaparadora–; i, de l'altra, una mena d'enlluernament sobtat. L'any 2017 acabava de lliurar a una editorial italiana la traducció d'un best-seller castellà que havia de contribuir a empitjorar la meva síndrome del traductor frustrat, obligat per les circumstàncies a acceptar encàrrecs que no em feien gens de gràcia encara que em fessin falta per raons econòmiques. Doncs bé, en aquelles hores baixes un col·lega de la universitat em va parlar d'una col·lecció que ell mateix havia inaugurat feia uns mesos amb l'editor Robin de Torí, i em va explicar que hi havia la possibilitat de proposar autors i llibres pertanyents a les cultures de la península Ibèrica i d'Amèrica Llatina, millor si eren poc coneguts i mereixien ser rescatats de l'oblit. Immediatament, vaig decidir que volia traduir del català: fins aleshores no havia tingut mai l'oportunitat de posar-me a prova amb el text d'un escriptor inclòs al cànon de les lletres catalanes. I, posat a escollir entre els qui s'havien perdut pels viaranys del silenci, em va semblar oportú triar algú que fins i tot a Catalunya havia quedat en segon pla. El primer que vaig fer, lògicament, va ser remenar manuals de literatura catalana, allà on una vida es redueix a una esquela d'un parell de línies i un grapat d'obres o tan sols a uns noms i uns cognoms. D'aquelles notes a peu de pàgina d'unes existències passades va sorgir, una mica empolsegada i arrugada, la figura de Francesc Trabal i Benessat (Sabadell, 1899 - Santiago de Xile, 1957), un sabadellenc aficionat a l'estirabot i constret, en acabar la guerra civil espanyola, a exiliar-se a Xile pel seu compromís amb la causa republicana i el catalanisme. Aquesta estranya barreja d'esperit lúdic i responsabilitat cívica va ser suficient perquè em

cridés l'atenció.

Durant una breu estada a Barcelona, vaig anar a la llibreria Central del carrer de Mallorca i entre els dos o tres títols de Trabal que hi havia als prestatges vaig endur-me *L'home que es va perdre* perquè, quan el vaig fullejar, em va engrescar la idea de perdre objectes absurds –com ara un edifici de vint-i-quatre pisos de la Cinquena Avinguda de Nova York– i vaig pensar que podia ser una d'aquelles novel·les curtes i un pèl grotesques que em solen agradar. No em vaig equivocar.

Mentre passejava per l'Eixample i rumiava on podia anar a llegir aquell llibre que portava a la motxilla, va començar a ploure i mig xop, exactament com el protagonista de Trabal, vaig refugiar-me en un bar. Assegut en un tamboret i amb el soroll de les gotes que s'aixafaven contra el finestral, vaig empassar-me quatre empanades argentines, una cervesa i una setantena de pàgines trabalianes. En vaig quedar trasbalsat i atabalat. Què era, això? Una facècia tràgica o una tragèdia en què, de cop i volta, esclatava la rialla? Realment, hi havia una mica de tot. La carta de la Sílvia amb què s'obria el relat tenia un caire romàntic de novel·la sentimental –que també retrobem a les aventures d'en Costa amb la Joana i la petita Ho-Mand–, però la referència a una misteriosa «escena de la corbata», que mai s'explica, ja hi donava un aire irreverent i avantguardista, confirmat pel mateix nom de Lluís Frederic Picàbia i pel que s'esdevenia després, amb pèrdues cada vegada més inversemblants –una cigarrera, tretze pipes, una mecanògrafa, monuments als morts de la guerra de França, etc.1 Més tard em van sorprendre els últims paràgrafs del capítol XXVI, que, aparentment, convidaven a una lectura moralitzadora de l'obra, encara que aquesta hipòtesi per sort la contradeia la «Nota en forma d'epíleg», que, amb una irònica pirueta pirandel·liana, deixava el lector amb un pam de nas. Davant d'un embolic tan enrevessat, l'única solució que se'm va acudir va ser la de traduir-lo perquè és la manera millor que conec per comprendre a fons un text o, almenys, per intentar-ho.

A partir d'aquell embadaliment vaig voler reconstruir el món de Francesc Trabal per entendre qui era i com havia arribat, venint de Sabadell –una ciutat una mica deslluïda que jo havia visitat molts anys enrere–, a escriure una novel·la que em plantejava un repte a l'hora d'interpretar-la perquè s'hi amalgamaven molts elements heterogenis que als meus ulls la feien original i inquietadora. Amb

curiositat i plaer vaig endinsar-me en la seva producció literària, un mosaic que vaig haver d'agombolar a poc a poc perquè depenia d'un mercat editorial força amnèsic i de les hores que podia sostreure de les altres feines. Això va fer que m'acostés a la seva obra sense seguir un ordre cronològic, segons els títols que trobava a l'abast: primer vaig llegir *Era una dona com les altres* (1932); després *Contes, arguments i estirabots* (2003) –del qual, com si fos una mena d'estudi preparatori, vaig traduir a l'italià els contes «Tres arguments», «*Velorios*» i «Caps reduïts»–;2 i, per fi, el 2018 vaig comprar els volums *Novel·les (I)* (2017) i *Novel·les (II)* (2018), publicats per Quaderns Crema, en què s'apleguen totes les narracions llargues de Trabal –a més de les ja esmentades, *Quo vadis, Sànchez?* (1931), *Hi ha homes que ploren perquè el sol es pon* (1933), *Vals* (1935) i *Temperatura* (1947)–, excepte *Judita* (1930), que vaig tenir a les mans quan pràcticament havia acabat la traducció de *L'home que es va perdre*. A aquestes lectures caldria afegir les vinyetes de *L'any que ve* (1925), el recull d'articles periodístics *De cara a la paret* (1985) –editat per Miquel Bach– i, d'entre els estudis més o menys acadèmics, *La Mirada* (2018), una antologia de nou a càrrec de Bach i dedicada a la Colla de Sabadell i a l'editorial que van crear el 1924 amb l'ajuda de Josep Carner, Guerau de Liost i Carles Riba. La bibliografia consultada va confirmar les meves sospites, o sigui que es tractava d'un escriptor peculiar i perfecte per esbrinar la complexitat d'aquella època i que el millor llibre per accedir al seu univers narratiu era precisament *L'home que es va perdre*; així tenia l'ocasió d'oferir al lector italià una primícia significativa de la cultura catalana del primer terç del segle xx.

Francesc Trabal, essent un d'aquells autors que podríem definir com a «menors», reuneix en si, per dir-ho amb paraules d'Eugeni d'Ors, les «palpitacions del temps» d'una forma més pura, o potser més ingènua, respecte als intel·lectuals «universals», i permet a qui el llegeix de copsar amb més claredat els corrents i les contradiccions que configuraven l'ambient literari pel qual es movia, així que es converteix en un termòmetre sensibilíssim d'aquell període d'efervescència cultural i política que es va extingir amb l'adveniment de la guerra civil. Si s'analitza amb deteniment la seva obra, es nota que és el resultat d'un encreuament molt evident de tendències nacionals i internacionals. D'una banda, i com subratlla Josep Carner al pròleg de *L'any que ve*, hi trobem aquella tradició

artística catalana que tendeix a veure la tragèdia com «una cosa subtilment còmica»;3 de l'altra, són òbvies les influències de les avantguardes franceses i, fins i tot, d'un noucentisme que, encara que sigui més explícit als actes públics de Trabal, alimenta constantment el seu humorisme. Provaré d'explicar-me millor.

El fet de néixer en una ciutat provinciana al final del segle xix el va proveir d'uns sentiments oposats de rebuig i de pertinença envers l'entorn sabadellenc que es mostren declaradament, amb l'habitual somriure als llavis, a l'article «Les gràcies sabadellenques»: «He vist aleshores Sabadell tal com deu ésser en realitat: lleig, brut, deforme amb uns arbres que tots semblen de carretera, amb un sol que sembla sol de safareig, amb unes cases que semblen de Terrassa, amb un fred i una calor que cada any milloren tots els records [...]. Però [...] quan vaig per la Rambla i veig el cel blau entremig de les fulles dels plàtans, m'hi encanto, i quan sento l'airet de mitjanit, a l'hora que la claror que hi ha als carrers tot ho converteix en fantasmes, el meu cor bat regularment, i al migdia, quan el sol desmanegat pren la fresca dins aquest Vallès amplíssim, la seva claror enlluerna tots els més íntims anhels, i ara una passa, ara una altra, Sabadell sota els meus peus és aleshores una mica de carn meva i de sang meva [...]».4 Per sortir-se'n d'aquesta lluita interior i d'una realitat que l'ofegava, disposava fonamentalment de dues eines: la rialla i la cultura. La primera la va utilitzar des de joveníssim com a arma llancívola per trencat la hipòcrita serietat burgesa que l'envoltava, mentre que la segona la va fer servir per civilitzar –en el sentit noucentista del verb– aquell racó de Catalunya, organitzant iniciatives literàries, teatrals i, sobretot, musicals que posessin al dia els seus conciutadans respecte de les novetats europees.5

El desig de difondre i participar en una visió cosmopolita el va empènyer a mirar amb molt d'interès els cercles barcelonins i el que es feia més enllà dels Pirineus, i es va acostar, probablement mitjançant la seva melomania, als moviments d'avantguarda de França, país on va viatjar sovint i on va conèixer la que va ser la seva dona, Antoinette Bordesvieilles. A París va entrar en contacte amb Jean Cocteau, André Gide, Max Jacob i, especialment, amb els deixebles del compositor Erik Satie.6 Potser va ser justament gràcies a aquest últim que Trabal va intuir com podia harmonitzar la seva vena humorística amb la renovació de les lletres perseguida pel noucentisme i amb la revitalització de la novel·la per mitjà de la seva

implosió experimentada tant per les avantguardes franceses com per les espanyoles.7 Tot això queda patent en un text, «Música francesa», que va aparèixer al *Diari de Sabadell* el 27 de maig de 1928, on si substituïm la paraula «música» per «novel·la», s'entenen perfectament quines eren les seves aspiracions com a autor: «De Debussy, de Satie ençà, França està explicant que la música no era ja un art acabat [...]. Després dels funerals de Beethoven, França, en lloc de bufar trompetes elegíaques ha omplert de corones totes les tombes glorioses, però ha escampat pels aires nous sons inèdits, de joioses estridències. I de tant en tant, algun Satie ha rigut i tot sota el nas. I ha estat aquest somriure el que potser en definitiva ho ha salvat tot. Fins Satie la música donava la sensació que, realment, s'acabava, perquè s'havia posat massa greu. Però, aquest riure per sota el nas de l'home del barret de copalta li féu donar el tomb i encara tenim música per anys».8

Resumint, es podria afirmar que l'originalitat de Trabal rau en el fet que va combinar el seny ordenador noucentista amb l'ímpetu iconoclasta de les avantguardes i la disbauxa surrealista. En el fons, la seva va ser una «rauxa assenyada» perquè feia befa del seny burgès utilitzant procediments racionals, com un jugador d'escacs –i no hem d'oblidar-nos que Marcel Duchamp ho era, i dels bons– que vol fer mat al seu contrincant desconcertant-lo amb moviments aparentment absurds, però que, en realitat, segueixen les regles del joc. Des del meu punt de vista, estirant d'aquest fil es pot descabdellar una de les més sòlides i fructuoses vetes de la literatura catalana contemporània que, passant per Pere Calders, arriba fins a Quim Monzó o Sergi Pàmies9 i que àdhuc és valuosíssima per comprendre plenament les obres d'alguns autors catalans que escriuen en castellà, com ara, Enrique Vila-Matas, que sense dubte té uns inequívocs trets trabalians.

Si eixamplem la mirada i del context autòcton passem a l'europeu, sovint s'ha comparat el que va fer Trabal amb la labor literària del quasi coetani Massimo Bontempelli (Como, 1878 - Roma, 1960); en efecte, entre tots dos hi ha un aire de família, si bé el sabadellenc va admetre explícitament no haver llegit mai ni una ratlla de l'italià.10 Les afinitats entre tots dos escriptors no són poques i, entre les principals, cal ressaltar l'ús d'un estil enginyós –poètic i amb pinzellades força expressionistes–, l'habilitat de crear uns diàlegs punyents i divertits i la voluntat de desestabilitzar el gènere de la

novel·la. Però, generalment, l'humorisme de Bontempelli, molt més filtrat per la cultura, tendeix a diluir-se en una ironia escèptica i falsament ingènua;11 en canvi, la comicitat del català s'inclina a la riallada grotesca o a la incongruència que desencaixa la mandíbula i curtcircuita el cervell. Per aquest motiu i, sobretot, per l'amalgama de voluntat lúdica avantguardista i de càlcul racional noucentista em sembla que als escrits de Trabal s'hi amaga, tot i que de manera rudimentària i òbviament inconscient, el germen de cert avantguardisme francès dels anys seixanta i setanta del segle xx, del qual va sorgir l'*Ouvroir de littérature potentielle* (OuLiPo) sota el guiatge de Raymond Queneau i del matemàtic François Le Lionnais. Especialment suggestiu en aquest sentit és un projecte que Trabal no va portar a terme, però que va exposar en una carta a Joan Triadú del 8 de juny de 1949: «[...] es titularà: *Square Seaussure*. Es tracta d'una novel·la llarga [...]. Tots els personatges que hi surten es diuen de cognom Seaussure. I passa en un Square. [...] Un square imaginari on seguim la vida de la gent que hi viu i que hi passa. I la gent que hi viu i que hi passa és la gent que duem a dins, vius o morts, d'ara o d'abans, gent que hem conegut o que no hem conegut mai».12 Ara bé, el plantejament és pràcticament una «versió en negatiu» –perquè és molt més llarga i ambientada en un lloc fictici– del text *Tentative d'épuisement d'un lieu parisien* (1975), en què Georges Perec, un autor de l'OuLiPo, es proposa anotar amb pèls i senyals el que passa a la plaça parisenca de Saint-Sulpice del 18 al 20 d'octubre de 1974. O, encara, la precoç obsessió de Trabal pels miralls de la metaficció que revelen la natura artificial de la novel·la13 va anticipar l'eclosió postmoderna d'aquest tipus d'eines que, probablement, van assolir la màxima expressió amb el laberint d'espills de *Si una nit d'hivern un viatger* (1979), d'Italo Calvino.

Les característiques de la seva personalitat i de la seva escriptura que he destacat es manifesten amb un vigor impressionant a *L'home que es va perdre*, el seu primer intent narratiu de llarg alè que va compondre en un temps molt breu i guiat solament per l'ambició de ser fidel a si mateix i de traslladar al terreny novel·lesc l'ocurrència inconformista dels estrafolaris dibuixos de *L'any que ve*.14 No sorprèn, doncs, el comentari d'Armand Obiols arran de la seva publicació: «és un llibre de pura inspiració, i la seva estructura interior sembla que obeeixi, no a una lògica, purament racional, novel·listica, sinó a una lògica gairebé musical».15 I la partitura de

fons imposa un ritme sincopat i marcat per un humorisme tràgic que té dos eixos fonamentals que es condicionen mútuament: la paròdia i la fallida humana. Ja m'he referit a la presència d'un *amour fou* romàntic al text, un tòpic literari que Trabal desfà creant una tensió eròtica cap a un ideal amorós absolut que els personatges no poden viure plenament per un imprevist tragicòmic –Costa i Joana–, un accident malaurat –Costa i Ho-Mand– o perquè, un cop assolit, s'adonen que aquella era la força motora de les seves existències i ara ja no els queda cap objectiu –Picàbia i Sílvia–.16 Per tant, és així com s'engega la maquinària que empeny el protagonista a compensar la pèrdua inicial de la seva estimada amb altres pèrdues que, paradoxalment, el duen a retrobar-la per tornar a perdre-la de manera definitiva fins a perdre el seny –el fet que a la novel·la s'explori tot l'espectre semàntic de la paraula «perdre»,17 a més de constituir un repte per al traductor, és un altre punt de contacte amb els jocs de les avantguardes i de l'OuLiPo. Aquesta estratègia despulla Picàbia de qualsevol autonomia i l'obliga a ser víctima d'unes circumstàncies que no pot canviar, una situació alienant que és pròpia tant de l'heroi de la tragèdia clàssica –condemnat a complir el seu destí– com del subjecte modern –amenaçat pels engranatges de la societat–, magistralment retratat per Franz Kafka. Aquí, però, assistim a una deshumanització de Frederic Lluís,18 que si d'una banda és un estratagema per allunyar-lo de l'heroisme i destapar la seva condició de titella mogut pel narrador, de l'altre el transforma en un ninot que s'agita còmicament, com l'admirat Charlie Chaplin a la pantalla gran.19 En *L'home que es va perdre*, per tant, la càustica i mil·limètrica angúnia kafkiana es fon amb l'humorisme malenconiós chaplinià en una síntesi entretinguda i pertorbadora –molt més profunda del que es pot pensar– que considero fascinant també per al lector italià perquè hi reconeixerà un univers alhora estrambòtic i familiar.

Finalment, quan es tracta de triar un text per traduir-lo, un aspecte imprescindible per tenir en compte és l'estil de l'autor: el grau de dificultat d'una traducció sovint el determina el domini de la llengua de qui escriu, i la seva voluntat de posar-ne a prova la plasticitat. En el cas de Trabal les seves peculiaritats es reflecteixen òbviament a l'escriptura: té un català d'una vivacitat increïble –encara que a vegades una mica tosc a causa de la pressa amb què escrivia–,20 àgil i flexible, ràpid a l'hora de passar sense solució de continuïtat

d’un registre col·loquial a un registre culte combinant frases curtes de periodista experimentat o d’humorista fulminant amb oracions llargues i complexes, farcides d’hipèrboles, imatges líriques o grotesques, jocs de paraules, estrangerismes, gal·licismes, etc. Com és fàcil d’intuir, totes aquestes dificultats fan les delícies del traductor –quan no es veu forçat a llançar la tovallola–, i he d’admetre que ja mentre llegia *L’home que es va perdre* improvisava mentalment possibles versions a l’italià, conscient que és més rígid per l’estàndard que es va fixar al llarg de la història i que va limitar notablement el ventall expressiu –amb una riquesa extraordinària de matisos– que en canvi posseïen els dialectes. Al cap i a la fi, va ser gairebé irresistible la temptació d’assajar, per exemple, com sonaria en la meva llengua aquesta meravellosa descripció d’un personatge secundari: «Llucieta era una d’aquelles noies que quan van sense mitges no tenen els genolls morats. Una pell fina, tibant, flonja, més aviat sobrecalefaccionada que no pas per condimentar-la amb salsa a la maonesa. Sovint, al despatx, es treia el suèter, i s’entretenia a la màquina d’escriure esperant ordres que no acabaven mai d’arribar. Aleshores hom veia que els seus braços, sense mànegues, no mostraven el més lleu accident: cap gra, ni cap rastre de vacunes, ni un pèl de borrissol, ni cap mica dels grumolls que segons quines pells deixen veure. Els seus braços eren treballats al torn i sota aquella pell una mena de caliu posava transparències, que esclataven gairebé sonorament cada vegada que contreia les espatlles, atenta damunt el teclat de la màquina».21 O aquesta altra en què, amb un to mofeta, es narra l’enamorament instantani de Costa i Joana: «Després es miraren, es miraren llargament, sense dir cap paraula: descobrien ben bé aquella llumeneta gloriosa, potent, nociva, que brilla només als ulls de dos enamorats quan la nit apaga totes les llums materials perquè lluï, triomfadora, sola, en l’enorme foscor, aquesta petita cuca de llum de divina fosforescència; i quan aquesta cuca de llum brillà en cada mirada, l’èxtasi fou irremeiable: sense un moviment, sense un respir, sense un pensament, sense mirar-se materialment, es veia només aquella claroreta deixatar-se, dilatar-se, engrossir-se voluminosament, esclatar... i s’adonaren que tots dos ploraven».22

No sé si els arguments que acabo d’esgrimir són suficients per justificar la traducció a l’italià de *L’home que es va perdre*, però el que sí que sé és que quan els vaig usar per convèncer l’editor Robin

de publicar-lo –tot i que encara no els havia rumiat tant com ara que he escrit un postfaci a la versió italiana d'una cinquantena de pàgines–, van fer efecte sense cap mena de dubte. Per acabar, voldria donar les gràcies a l'Institut Ramon Llull, que, a més de subvencionar una part del meu treball de traductor, em va concedir una beca per fer una estada al campus de la Universitat Autònoma de Barcelona, on vaig gaudir d'una tranquil·litat absoluta per acabar la meva feina i on vaig reunir més materials sobre Francesc Trabal i la seva obra. Estic molt agraït també als professors Ramon Farrés Puntí i Víctor Martínez Gil –que em van ajudar a aclarir alguns passatges enrevessats del text traballà–, a Izaskun Arretxe, María Jesús Alonso i Carlos Navarrete de l'Àrea de Literatura de l'Institut Ramon Llull –per haver organitzat amb entusiasme l'acte «Traduir Trabal i la impossibilitat de fer-se el suec a Itàlia»– i a Joan Safont, comissari de l'Any Colla de Sabadell, que aquella tarda barcelonina del 19 de setembre de 2019 va fer d'amfitrió i em va aplanar el camí perquè m'esplaiés sobre la meva relació amb la novel·la que estava traduint. Sense ells, quasi segurament, no existiria *L'uomo che si perse* tal com avui el poden conèixer els lectors italians.

**Notes**

1. Com assenyala Teresa Iribarren i Donadeu, el cognom del protagonista de Trabal és un tribut a l'artista Francis Picabia (París, 1897-1953); en canvi, el nom Lluís Frederic podria ser un homenatge menys explícit a Blaise Cendrars, pseudònim de Frédéric-Louis Sauser Hall (Chaux-de-Fonds, 1887-París, 1961). Vegeu Teresa Iribarren i Donadeu, *Literatura catalana i cinema mut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012, p. 212-213. Però no es tracta només d'una qüestió onomàstica, perquè hi ha un diàleg intertextual, sobretot relatiu al fet de perdre's en un mateix, amb *Jesús-Christ rastaquouère* (1920) de Francis Picabia, la novel·la *Le plan de l'aiguille* (1927) de Cendrars i els últims versos del poema «Toujours» de Guillaume Apollinaire. Vegeu Moisés Llopis i Alarcon, «Paròdia i conflicte d'identitat en *L'home que es va perdre* de Francesc Trabal». *Actes del XVIIè Col·loqui de l'AILLC*. València: AILLC i IEC, 2017, p. 343; Teresa Iribarren i Donadeu: *Literatura catalana i cinema mut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012, p. 269-271; Jordi Pinell: *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983, p. 49.

2. Francesc Trabal: «Tre testi». Traducció de Simone Cattaneo. *Tintas. Quaderni di letterature iberiche e iberoamericane*, 8 (2019), p. 159-166. <https://riviste.unimi.it/index.php/tintas/article/view/11752/11032>

3. Josep Carner: «Pròleg». A: *L'any que ve*. Barcelona: Quaderns Crema, 1983, p. 8.

4. Francesc Trabal: «Les gràcies sabadellenques». A: *De cara a la paret*. Introducció i edició de Miquel Bach. Barcelona: Quaderns Crema, 1985, p. 198-199.

5. Vegeu, per exemple, Marc Comadran i Orpí: «Noucentisme i literatura a Sabadell». *Estudis Romànics*, 40 (2018), p. 229-255; Josep M. Balaguer: «L'acció a través de la cultura. 1916-1936». A: *Centenari. Francesc Trabal (1899-1999)*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2001, p. 5-11; Miquel Bach: «L'indiscret encant de la Mirada. De la revolta avantguardista a la modernitat cosmopolita». A: *La Mirada*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2018, p. 25-106.

6. Miquel Bach: «Francesc Trabal, un humor impossible». A: Trabal, Francesc. *De cara a la paret*. Barcelona: Quaderns Crema, 1985, p. 24.

7. Armanda Pego Puigbó: «Sobre el grup de Sabadell i los nova novorum». *Revista de Literatura*, LXXIII, 146 (2011), p. 575-594.

8. Francesc Trabal: «Música francesa». A: Miquel Bach. *La Mirada*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2018, p. 190.

9. El pròleg de Quim Monzó a *Contes, arguments i estirabots* de Trabal és una clara mostra d'admiració envers del sabadellenc, amb qui comparteix molts principis estètics i ètics. Vegeu Quim Monzó: «Pròleg». A: Trabal, Francesc. *Contes, arguments i estirabots*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2003, p. 11-12.

10. Francesc Trabal: «Una carta de l'exili». *Serra d'Or*, juliol-agost 1981, p. 57.

11. Cal recordar que Bontempelli va tenir una formació classicista –es va llicenciar en Lletres i en Filosofia– i es va acostar a les avantguardes molt més tard, al voltant dels quaranta anys. Vegeu: Luigi Baldacci: «Introduzione». A: Bontempelli, Massimo. *Opere scelte* , Milà: Mondadori, 1978, p. XIV-XIX.

12. Francesc Trabal: «Una carta de l'exili». *Serra d'Or*, juliol-agost 1981, p. 58.

13. Vegeu Josep M. Balaguer: «Francesc Trabal i la paròdia de la novel·la». A: Casacuberta, Margarida – Gustà Marina (ed.). *De Rusiñol a Monzó: humor i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 67-87; Vicent Simbor Roig: «Francesc Trabal: l'aposta pel narrador revoltat». *Zeitschrift für Katalanistik*, 26 (2013), p. 249-274.

14. Vegeu Just Cabot: «*L'home que es va perdre*. Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols parlen del llibre i dels comentaris que ha suscitat». *La Publicitat*, 20 d'octubre de 1929, p. 7; Francesc Trabal: «Una carta de l'exili». *Serra d'Or*, juliol-agost 1981, p. 57; Jordi Pinell. *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983, p. 23.

15. Just Cabot: «*L'home que es va perdre*. Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols parlen del llibre i dels comentaris que ha suscitat». *La Publicitat*, 20 d'octubre de 1929, p. 7.

16. Jordi Pinell: *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983, p. 86-88; Carme Arnau: «Francesc Trabal o l'erotisme». A: *Marginats i integrats en la novel·la catalana (1925-1938)*. *Introducció a la novel·lística de Llor Arbó, Soldevila i Trabal*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 150.

17. Jordi Pinell: *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983, p. 48.

18. Vegeu Just Cabot: «*L'home que es va perdre*. Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols parlen del llibre i dels comentaris que ha suscitat». *La Publicitat*, 20 d'octubre de 1929, p. 7; Jordi Pinell: *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983, p. 31; Armanda Pego Puigbó: «Sobre el grup de Sabadell i los nova novorum». *Revista de Literatura*, LXXIII, 146 (2011), p. 585.

19. El cinema i, particularment Charlie Chaplin, va ésser una altra de les passions de Trabal: vegeu Teresa Iribarren i Donadeu: *Literatura catalana i cinema mut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012, p. 197-330, i Teresa Iribarren i Donadeu: «La *intelligentsia* catalana reverencia Hollywood a l'època daurada del cinema mut». *Els Marges*, 86 (2001), p. 21-40. L'afició a la pantalla gran és un més dels indicis del cosmopolitisme que l'autor sabadellenc llueix a *L'home que es va perdre*, on Picàbia es mou frenèticament per una geografia global –de Barcelona a Nova York,

de Suècia a Borneo, de Gènova a París, etc.– i on s'utilitzen amb naturalitat marques –Roadster Cadillac, Citröen, Tisons, Cyma, Packard, etc.– i paraules estrangeres –duomi, al galoppo, groom, troupe, toilette, Kümmel, chaise-longue, smoking, etc.– barrejades amb realitats absolutament locals –Uralita Roviralta, Fosfo-gliko-cola, Can Paluzie, etc.–.

20. Joan Oliver: *Francesc Trabal, recordat*. Sabadell: Fundació La Mirada, 1999, p. 15.

21. Francesc Trabal: *L'home que es va perdre*. A: *Novel·les (I)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2017, p. 31.

22. Francesc Trabal: *L'home que es va perdre*. A: *Novel·les (I)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2017, p. 61-62.

**Bibliografia**


Arnau, Carme. «Francesc Trabal o l'erotisme». A: *Marginats i integrats en la novel·la catalana (1925-1938)*. *Introducció a la novel·lística de Llor Arbó, Soldevila i Trabal*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 119-151.

Bach, Miquel. «Francesc Trabal, un humor impossible». A: Trabal, Francesc. *De cara a la paret*. Barcelona: Quaderns Crema, 1985, p. 9-28.

Bach, Miquel. «L'indiscret encant de la Mirada. De la revolta avantguardista a la modernitat cosmopolita». A: *La Mirada*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2018, p. 25-106.

Balaguer, Josep M. «Francesc Trabal i la paròdia de la novel·la». A: Casacuberta, Margarida; Gustà Marina (ed.). *De Rusiñol a Monzó: humor i literatura*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 67-87.

Balaguer, Josep M. «L'acció a través de la cultura. 1916-1936». A: *Centenari. Francesc Trabal (1899-1999)*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2001, p. 5-11.

Baldacci, Luigi. «Introduzione». A: Bontempelli, Massimo. *Opere scelte*. Milà: Mondadori, 1978, p. XI-XLIII.

Cabot, Just. «*L'home que es va perdre*. Francesc Trabal, Joan Oliver i Armand Obiols parlen del llibre i dels comentaris que ha suscitat». *La Publicitat*, 20 d'octubre de 1929, p. 7.

Carner, Josep. «Pròleg». A: *L'any que ve*. Barcelona: Quaderns Crema, 1983, p. 7-12.

Comadran i Orpi, Marc. «Noucentisme i literatura a Sabadell». *Estudis Romànics*, 40 (2018), p. 229-255.

Iribarren i Donadeu, Teresa. «La *intelligentsia* catalana reverencia Hollywood a l'època daurada del cinema mut». *Els Marges*, 86 (2001), p. 21-40.

Iribarren i Donadeu, Teresa. *Literatura catalana i cinema mut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Monsterrat, 2012.

Llopis i Alarcon, Moisés. «Paròdia i conflicte d'identitat en *L'home que es va perdre* de Francesc Trabal». *Actes del XVIIè Col·loqui de l'AILLC*. València: AILLC i IEC, 2017, p. 339-348.

Monzó, Quim. «Pròleg». A: Trabal, Francesc. *Contes, arguments i estirabots*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2003, p. 11-12.

Oliver, Joan. *Francesc Trabal, recordat*. Sabadell: Fundació La Mirada, 1999.

Pego Puigbó, Armanda. «Sobre el grup de Sabadell i los nova novorum». *Revista de Literatura*, LXXIII, 146 (2011), p. 575-594.

Pinell, Jordi. *Francesc Trabal i les seves novel·les*. Roma: Università degli Studi La Sapienza, 1983.

Simbor Roig, Vicent. «Francesc Trabal: l'aposta pel narrador revoltat». *Zeitschrift für Katalanistik*, 26 (2013), p. 249-274.

Trabal, Francesc. «Una carta de l'exili». *Serra d'Or*, juliol-agost 1981, p. 57-58.

«Les gràcies sabadellenques». A: *De cara a la paret*. Introducció i edició de Miquel Bach. Barcelona: Quaderns Crema, 1985, p. 197-199.

Trabal, Francesc. *L'home que es va perdre*. A: *Novel·les (I)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2017, p. 7-134.

Trabal, Francesc. «Música francesa». A: Miquel Bach. *La Mirada*. Sabadell: Fundació La Mirada, 2018, p. 189-191.

Trabal, Francesc. «Tre testi». Traducció de Simone Cattaneo. *Tintas. Quaderni di letterature iberiche e iberoamericane*, 8 (2019), p. 159-166. https://riviste.unimi.it/index.php/tintas/article/view/11752/11032